

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/165482,80-rocznica-deportacji-ludnosci-zydowskiej-z-krakow-skiego-getta.html>
03.03.2026, 10:07

Strona znajduje się w archiwum.

80. rocznica deportacji ludności żydowskiej z krakowskiego getta

27.05.2022

28 maja 1942 r. Niemcy rozpoczęli pierwszą akcję deportacyjną z założonego przez siebie getta dla Żydów w Krakowie. W maju i czerwcu oraz w październiku 1942 r. wywieziono łącznie do niemieckiego obozu śmierci w Bełżcu ok. 14 tys. osób, a ponad tysiąc zamordowano podczas tych deportacji. Niemcy, deportując ludność żydowską, podjęły decyzję o stopniowym zmniejszeniu obszaru getta w Krakowie. Nowym miejscem, gdzie miano transportować Żydów, stał się obóz w Płaszowie, który systematycznie rozbudowywano.

Los krakowskich Żydów nie różnił się szczególnie od sytuacji, w jakiej znalazła się ludność żydowska w innych większych miastach Generalnego Gubernatorstwa. Przed wojną w Krakowie mieszkało ich ponad 55 tys. – stanowili blisko czwartą część wszystkich mieszkańców. W związku z wojennymi przemieszczeniami ludności, w tym z przymusowymi wysiedleniami z zachodnich ziem polskich wcielonych bezpośrednio do Rzeszy, ich liczba wzrosła w listopadzie 1939 r. do prawie 70 tys.

Od razu po wkroczeniu Niemców sklepy żydowskie musiały zostać oznaczone gwiazdą Dawida, a od 1 grudnia 1939 r. podobny znak musieli nosić wszyscy Żydzi powyżej 12 roku życia. Wkrótce rozwiązano szkoły żydowskie, wprowadzono obowiązek pracy, zakazano podróży środkami komunikacji zbiorowej oraz przebywania na ulicach miasta po godzinie 21:00. W związku z tym, że Kraków został obrany na stolicę Generalnego Gubernatorstwa (GG), a miasto miało stać się w jak największym stopniu niemieckim, jego germanizację rozpoczęto od wysiedlenia Żydów. W kwietniu 1940 r. władze niemieckie zdecydowały, że może w nim pozostać tymczasowo jedynie 10 tys. Żydów. Do początku 1941 r. usunięto z Krakowa około 60% żydowskich mieszkańców.

O pomoc w działaniach, które miały odwieść Niemców od wykonania tej akcji, krakowscy rabini poprosili m.in. ks. arcybiskupa Adama Stefana Sapiehę. Jego apel do władz GG w tej sprawie został nie tylko zignorowany, ale inspiratorów akcji aresztowano i wysłano do KL Auschwitz, skąd już nigdy nie wrócili. Jednocześnie Niemcy starali się zohydzić Żydów w oczach Polaków, rozpętlając antysemicką propagandę. Na ulicach pojawiły się plakaty z obelżywymi hasłami tj.: *Żydzi – ferment rozkładu moralnego* czy *Psom i żydom wstęp wzbroniony*.

Wkrótce niemieckie władze postanowiły założyć w Krakowie getto. W związku z tym, że większość Żydów już wcześniej zmuszono do opuszczenia miasta, było ono stosunkowo niewielkie (320 domów z prawie 3200 izbami; największe, warszawskie getto liczyło w szczytowym okresie 450 tys. mieszkańców) i zostało umieszczone na Podgórzu – za Wisłą, aby odseparować ich jak najdalej od dzielnic zamieszkałych przez Niemcy. Zarządzenie w tej sprawie wydano 3 marca 1941 r. W ciągu dwóch tygodni znalazło się w nim 12 tys. osób, wkrótce ich liczba wzrosła do 17 tys., a w późniejszym czasie zwiększyła się o kilka kolejnych tysięcy.

Warunki w getcie były straszne. Tak wspominała to miejsce Roma Ligocka: *Getto ma cztery wielkie bramy. Przez te bramy nie wolno nam przechodzić. [...] Wszystko jest zakazane, a jednak nigdy nie możemy być pewni, czy nie robimy jeszcze czegoś bardziej zakazanego, i z którego kierunku dosięgnie nas kula. Staramy się upodobnić do kamieni, do murów. Staramy się przestać istnieć.*

Likwidacja krakowskiego getta nastąpiła 13 i 14 marca 1943 r. ok. 6-8 tysięcy Żydów zostało zgromadzonych na placu Zgody (dzisiaj nosi nazwę Placu Bohaterów Getta) i stamtąd Niemcy zaprowadzili ich do obozu pracy w Płaszowie. Osoby niezdolne do pracy mordowano na miejscu. Szacuje się, że w trakcie likwidacji getta zginęło ok. 2 500 Żydów (głównie osoby starsze i dzieci). Z ok. 70-tysięcznej społeczności żydowskiej w Krakowie wojnę przeżyło ok. tysiąca osób.

W 2016 r. w ramach wyd. IPN ukazała się monografia pt. *„Kobieta Żydowska w okupowanym Krakowie (1939-1945)”* autorstwa Martyny Grądzka-Rejak, ukazująca dynamikę losów kobiet żydowskich podczas II wojny światowej w perspektywie jednego miasta, w zmieniających się okolicznościach: od przestrzeni Krakowa tuż po wybuchu wojny, poprzez ograniczoną, ciasną przestrzeń getta, aż po obecność kobiet w obozie Płaszów. Książka dostępna jest na stronie Wydawnictwa Wysoki Zamek oraz w księgarniach.

W 2012 r. ukazała się również książka pt. *„Przerwane dzieciństwo. Losy dzieci Żydowskiego Domu Sierot przy ul. Dietla 64 w Krakowie podczas okupacji niemieckiej”* autorstwa Martyny Grądzka-Rejak. Wydana w polsko-angielskiej wersji książka poświęcona jest wojennym losom jednej z krakowskich instytucji społecznych, opiekujących się sierotami żydowskimi. Autorka prezentuje bezwzględną i planową politykę, której konsekwencją była zagłada wielu dzieci żydowskich przebywających na terenie okupowanego Krakowa, realizowaną przez Niemców podczas II wojny światowej. Walorem książki są zamieszczone w aneksie, niepublikowane do tej pory, relacje dzieci i dorosłych przebywających w okupowanym Krakowie. Książka dostępna jest na stronie Wydawnictwa Wysoki Zamek oraz w księgarniach.

W 2019 r. nakładem wyd. IPN ukazała się książka pt. *„Represje za pomoc Żydom na okupowanych ziemiach polskich w czasie II wojny światowej. Tom 1”* pod redakcją Martyny Grądzka-Rejak i Aleksandry Namysł. Publikacja ukazała się w ramach centralnych projektów badawczych IPN: *„Dzieje Żydów w Polsce i relacje polsko-żydowskie w latach 1914-1989”* oraz *„Losy Polski i jej obywateli w latach II wojny światowej”*.

W 2022 r. w ramach centralnego projektu badawczego IPN „Dzieje Żydów w Polsce i stosunki polsko-żydowskie w latach 1917–1990” ukazała się publikacja pt. *„Stan badań nad pomocą Żydom na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką – przegląd piśmiennictwa”* pod redakcją Tomasza Domańskiego i Alicji Gontarek. Książka składa się z trzech części. W dwóch pierwszych przedstawiono specyfikę okupacji niemieckiej w Polsce, okupacyjne uwarunkowania świadczenia pomocy oraz stan wiedzy na temat działań ratowniczych podejmowanych na rzecz Żydów przez dyplomację polską. Zasadnicze rozważania poczyniono w części trzeciej, na którą składają się studia poświęcone poszczególnym województwom. Obejmują one analizę badanego terenu wraz z ujęciem statystycznym ludności polskiej i żydowskiej oraz zagadnienie relacji polsko-żydowskich w okresie dwudziestolecia międzywojennego i Zagłady dokonanej przez państwo niemieckie.

Więcej publikacji poświęconych tematyce zagłady ludności żydowskiej znajduje się w poniższym katalogu pod adresem: <http://bityl.pl/fIGxd>

Polecamy również artykuły opublikowane w portalu przystanekhistoria.pl, które poświęcone są tematyce zagłady ludności żydowskiej podczas II wojny światowej:

- Roman Gieroń, [Zbrodnicza Akcja „Reinhardt”](#)
- Martyna Grądzka-Rejak, [„Nikt nie wierzy w pełną zagładę”. Akcja „Reinhardt” w okupowanym Krakowie](#)
- Tomasz Stempowski, [Meldunek o dokonanej zbrodni](#)
- Kinga Czechowska, [Konferencja w Évian w lipcu 1938 r. Próba pomocy uchodźcom żydowskim z Niemiec i Austrii?](#)